

Problem reprivatyzacji w opiniach Polaków

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 23 stycznia 2019 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Polska pozostaje jedynym krajem Europy Środkowo-Wschodniej, w którym nie rozwiązano systemowo problemu reprivatyzacji. Wiele inicjatyw dotyczących ustawowego uregulowania reprivatyzacji pojawiło się w latach dziewięćdziesiątych. Najbliżej przeprowadzenia reprivatyzacji był rząd Jerzego Buzka. Przygotowaną przezeń ustawę reprivatyzacyjną zawetował ówczesny prezydent Aleksander Kwaśniewski. Próbę zmierzenia się z tym problemem, także bez powodzenia, podjął w 2008 roku rząd Donalda Tuska. Ostatni projekt tzw. dużej ustawy reprivatyzacyjnej – opracowany już w czasie obecnej kadencji – firmowany nazwiskiem ówczesnego wiceministra sprawiedliwości i szefa sejmowej komisji weryfikacyjnej ds. reprivatyzacji Patryka Jakiego, przedstawiony w 2017 roku, nie został jednak zaakceptowany przez rząd i nie był skierowany do prac w parlamencie.

Projektowane dotychczas regulacje różnie rozstrzygały kwestie zakresu osób uprawionych do reprivatyzacji oraz zasady jej przeprowadzania. Początkowo zakładano możliwość zwrotu mienia w naturze (tak było także w ustawie przygotowanej przez rząd Jerzego Buzka), później (ani w projekcie przygotowanym przez rząd Donalda Tuska, ani w projekcie Patryka Jakiego) nie przewidywano już takiego rozwiązania. Projekt z 2008 roku zakładał, że o odszkodowania będą mogli ubiegać się wszyscy ci, którzy byli obywatelami polskimi w momencie utraty mienia, oraz ich spadkobiercy. Projekt z 2017 roku zawęził krąg osób mogących ubiegać się o odszkodowania w związku z utratą mienia do osób mających polskie obywatelstwo.

W sierpniowym¹ badaniu ponownie zapytaliśmy o poparcie społeczne dla reprivatyzacji i podstawowe kwestie z nią związane, w tym stosunek do reprivatyzacji tzw. mienia pożydowskiego. Zagadnienia te poruszaliśmy ostatnio w roku 2017 i – szerzej – w roku 2008.

POPARCIE SPOŁECZNE DLA REPRYWATYZACJI

Polacy są podzieleni w kwestii przeprowadzenia reprivatyzacji. Ma ona obecnie niemal tyle samo zwolenników (37%), co przeciwników (38%).

Stosunek Polaków do zwrotu mienia dawnym właścicielom zmieniał się w czasie. Największe poparcie dla reprivatyzacji notowaliśmy na początku procesu przekształceń systemowych. W marcu 1991 roku

---

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (351) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face to face) wspomaganym komputerowo (CAPI) w dniach 22–29 sierpnia 2019 roku na liczącej 974 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

za przeprowadzeniem reprivatyzacji opowiadało się niemal dwie trzecie Polaków. W kolejnych latach stosunek do zwrotu mienia dawnym właścicielom nie był już tak jednoznaczny, choć na ogół przeważali jego zwolennicy. Tak było m.in. w maju 2017 roku, kiedy to połowa badanych wyrażała poparcie dla reprivatyzacji. Od tego czasu odsetek zwolenników reprivatyzacji zmniejszył się o 13 punktów procentowych, a odsetek jej przeciwników wzrósł o 9 punktów. Do spadku poparcia dla reprivatyzacji w ostatnich latach mogły się przyczynić ujawniane i nagłaśniane – m.in. za sprawą działalności sejmowej komisji weryfikacyjnej – nieprawidłowości podczas reprivatyzacji w Warszawie (odbywającej się na drodze administracyjnej), a także obawy części opinii publicznej dotyczące przyjęcia przez kongres Stanów Zjednoczonych ustawy 447 – Justice for Uncompensated Survivors Today (JUST) Act of 2017 – zobowiązującej sekretarza stanu USA do przedstawienia Kongresowi raportu nt. realizacji ustaleń przyjętych w 2009 roku w tzw. Deklaracji Terezińskiej (podpisanej także przez Polskę).

CBOS

RYS. 1. Stosunek do reprivatyzacji

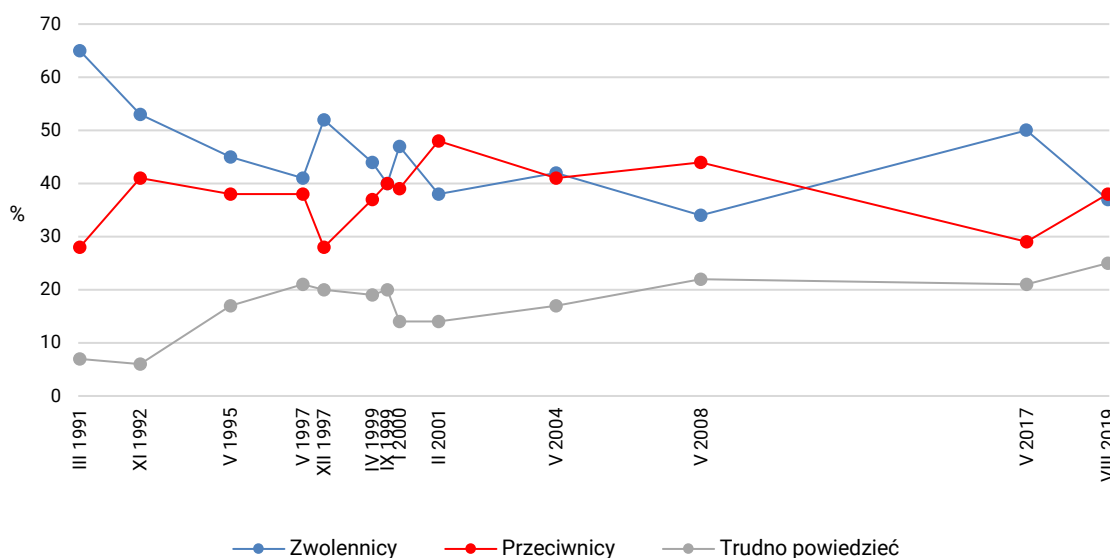

TABELA 1

Stosunek do reprivatyzacji*	Wskazania respondentów według terminów badań												
	III 1991	XI 1992	V 1995	V 1997	XII 1997	IV 1999	IX 1999	I 2000	II 2001	V 2004	V 2008	V 2017	VIII 2019
	w procentach												
Zwolennicy	65	53	45	41	52	44	40	47	38	42	34	50	37
Przeciwnicy	28	41	38	38	28	37	40	39	48	41	44	29	38
Trudno powiedzieć	7	6	17	21	20	19	20	14	14	17	22	21	25

* Czy, ogólnie rzecz biorąc, Pan(i) osobiście jest zwolennikiem czy też przeciwnikiem reprivatyzacji, czyli zwrotu własności dawnym właścicielom?

Z poprzednich badań wynikało, że stosunek do reprivatyzacji istotnie różnicuje orientacja polityczna respondentów: jej zwolennikami częściej były osoby identyfikujące się z prawicą (61% w maju 2017

roku), niż badani określający swoje poglądy jako lewicowe (47%). Obecnie odsetek popierających reprivatyzację w obu grupach jest taki sam (40%), a dodatkowo ankietowani o orientacji prawicowej częściej niż badani identyfikujący się z lewicą są przeciwni zwrotowi mienia dawnym właścicielom (odpowiednio 44% i 35%). Oznacza to, że spadek poparcia dla reprivatyzacji w ciągu dwóch i pół roku dokonał się głównie za sprawą tradycyjnie bardziej przychylnie reagujących na postulaty reprivatyzacji sympatyków prawicy.

TABELA 2

Stosunek do reprivatyzacji	Deklarowane poglądy polityczne (według terminów badań)															
	lewicowe				centrowe				prawicowe				Trudno powiedzieć			
	V '04	V '08	V '17	VIII '19	V '04	V '08	V '17	VIII '19	V '04	V '08	V '17	VIII '19	V '04	V '08	V '17	VIII '19
	w procentach															
Zwolennicy	34	26	47	40	41	38	48	39	54	38	61	40	37	28	40	28
Przeciwnicy	57	61	36	37	45	43	33	35	35	45	24	44	36	36	28	30
Trudno powiedzieć	10	14	17	23	15	19	19	25	11	18	15	16	28	37	32	42

Jeśli chodzi o stosunek wyborców poszczególnych sił politycznych do reprivatyzacji, podziały przebiegają nie tyle między elektoratami, ile wewnątrz nich. Nieco bardziej przychylni reprivatyzacji niż inni są zdeklarowani wyborcy Koalicji Obywatelskiej, relatywnie najbardziej niechętni – sympatycy PSL–Koalicji Polskiej.

TABELA 3

Potencjalne elektoraty	Stosunek do reprivatyzacji		
	Zwolennicy	Przeciwnicy	Trudno powiedzieć
	w procentach		
KW Prawo i Sprawiedliwość (Prawo i Sprawiedliwość, Solidarna Polska, Porozumienie)	38	42	20
KKW Koalicja Obywatelska PO .N IPL Zieloni (Platforma Obywatelska, Nowoczesna, Inicjatywa Polska, Zieloni)	42	34	24
KW Sojusz Lewicy Demokratycznej (Lewica – Sojusz Lewicy Demokratycznej, Wiosna, Lewica Razem)	37	38	25
KW Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL – Koalicja Polska – Polskie Stronnictwo Ludowe, Kukiz'15)	38	46	16

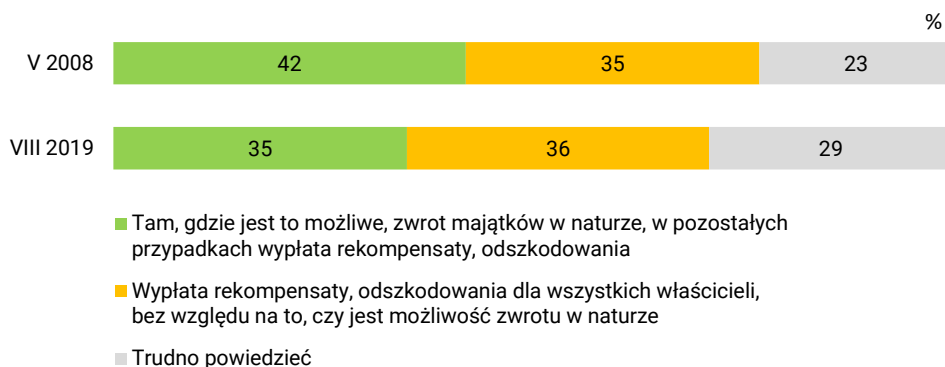
ZASADY REPRYWATYZACJI

Podzielone są opinie na temat tego, czy – gdyby doszło do reprivatyzacji – powinno się umożliwić otrzymanie zwrotu własności w naturze, czy też nie. Praktycznie tyle samo osób uważa, że powinna istnieć taka możliwość (35%), ile sądzi, że należy poprzestać na wypłacie odszkodowań za utraconą własność (36%).

Co ciekawe, w 2008 roku, kiedy generalnie poparcie społeczne dla przeprowadzenia prywatyzacji było nieco niższe niż obecnie, zwolenników zwrotu majątków w naturze było więcej niż dziś.

CBOS

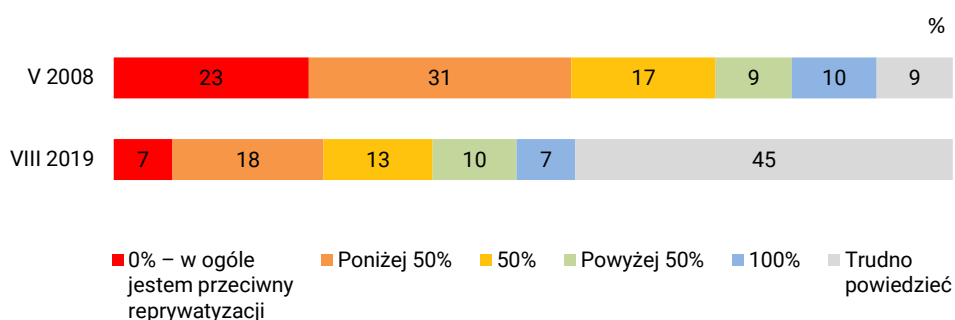
RYS. 2. Gdyby podjęto decyzję o reprivatyzacji, to który sposób jej przeprowadzenia jest, Pana(i) zdaniem, lepszy?

Polakom znacznie trudniej niż kiedyś jest dziś określić, jak duże odszkodowania powinni otrzymywać byli właściciele: niemal połowa nie ma określonego zdania w tej kwestii (45%, w 2008 roku – tylko 9%). Opinie osób, które podawały konkretny odsetek wartości utraconego majątku, były podzielone: średnio wskazywano 46,10%.

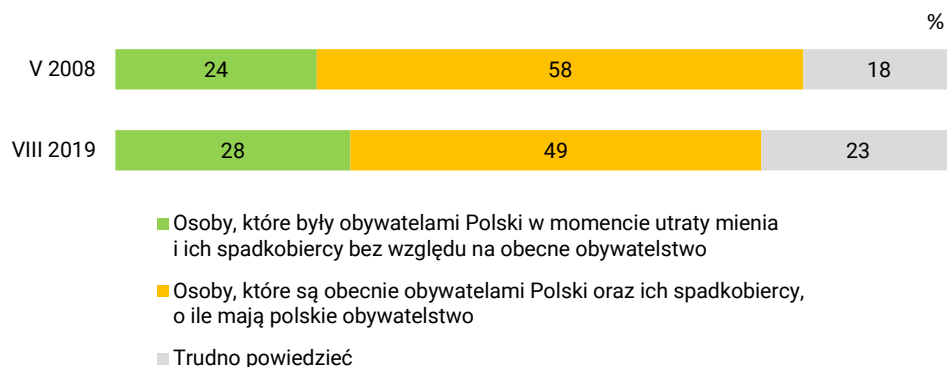
CBOS

RYS. 3. Proszę powiedzieć, jak duże odszkodowania powinni otrzymywać byli właściciele? Jaki procent wartości utraconego majątku powinni otrzymać byli właściciele

Inna kluczowa kwestia związana z reprivatyzacją dotyczy kręgu osób uprawnionych do ubiegania się o zwrot mienia lub odszkodowanie. Blisko połowa badanych (49%) jest zdania, że prawo takie powinno przysługiwać jedynie osobom, które są obecnie obywatelami Polski. Prawie o połowę mniej ankietowanych uważa, że powinno decydować posiadanie polskiego obywatelstwa w momencie utraty mienia, bez względu na obecną przynależność państwową (28%). Oznacza to, że Polacy są dziś nieco bardziej skłonni poprzeć szerszy krąg uprawnionych do reprivatyzacji niż ponad dekadę temu.

RYS. 4. Kto, Pana(i) zdaniem, powinien mieć prawo do zwrotu mienia lub uzyskania odszkodowania za utracone mienie?

Z analiz wynika, że opinie w tej kwestii różnicuje obecnie przede wszystkim orientacja polityczna. O ile badani deklarujący lewicowe poglądy polityczne nieco częściej opowiadają się za tym, aby prawo do zwrotu własności lub rekompensaty mieli wszyscy, którzy byli obywatelami Polski w momencie utraty mienia (42%), a nie tylko obecni obywatele (38%), o tyle ankietowani identyfikujący się z prawicą na ogół popierają ograniczenie reprivatyzacji do osób posiadających obecnie polskie obywatelstwo (52% wobec 28%).

W elektoratach przekonanie, że kryterium możliwości ubiegania się o zwrot mienia lub odszkodowanie powinno być posiadanie obecnie polskiego obywatelstwa, najczęściej wyrażają zwolennicy Prawa i Sprawiedliwości. Przeważa ono także wśród zadeklarowanych wyborców PSL – Koalicji Polskiej oraz – mniej zdecydowanie – wśród wyborców Lewicy. Za szerszym kręgiem uprawnionych do reprivatyzacji stosunkowo najczęściej opowiadają się zwolennicy Koalicji Obywatelskiej.

TABELA 4

Potencjalne elektoraty	Kto, Pana(i) zdaniem, powinien mieć prawo do zwrotu mienia lub uzyskania odszkodowania za utracone mienie?		
	Osoby, które były obywatelami Polski w momencie utraty mienia, i ich spadkobiercy, bez względu na obecne obywatelstwo	Osoby, które są obecnie obywatelami Polski, oraz ich spadkobiercy, o ile mają polskie obywatelstwo	Trudno powiedzieć
	w procentach		
KW Prawo i Sprawiedliwość (Prawo i Sprawiedliwość, Solidarna Polska, Porozumienie)	20	61	19
KKW Koalicja Obywatelska PO .N IPL Zieloni (Platforma Obywatelska, Nowoczesna, Inicjatywa Polska, Zieloni)	44	40	16
KW Sojusz Lewicy Demokratycznej (Lewica – Sojusz Lewicy Demokratycznej, Wiosna, Lewica Razem)	39	46	15
KW Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL – Koalicja Polska – Polskie Stronnictwo Ludowe, Kukiz'15)	20	44	36

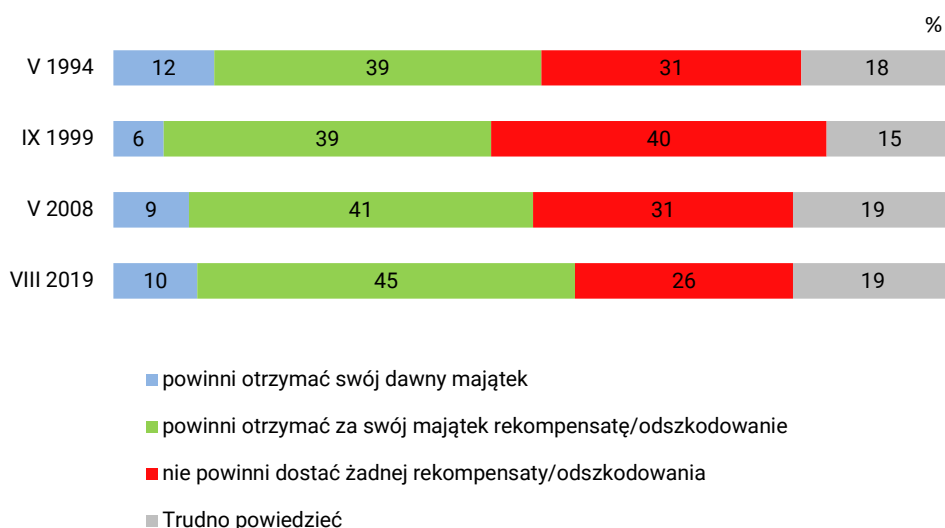
MIENIE POŻYDOWSKIE

Określenie grupy uprawnionej do ubiegania się o zwrot mienia lub odszkodowanie za utraconą własność wiąże się z kwestią mienia żydowskiego.

Za reprivatyzacją mienia żydowskiego opowiada się obecnie ponad połowa Polaków (55%), przy czym przeważająca część z nich uważa, że byli polscy obywatele narodowości żydowskiej za utracony majątek powinni otrzymać odszkodowania. Tylko co dziesiąty ankietowany optuje za zwrotem mienia żydowskiego w naturze. Poparcie dla reprivatyzacji mienia żydowskiego jest obecnie nieco wyższe niż w latach ubiegłych (1994–2008).

CBOS

RYS. 5. W czasie wojny wielu obywateli polskich narodowości żydowskiej zginęło. Inni wyemigrowali pozostawiając na terenie Polski swój dawny majątek (nieruchomości). Czy, Pana(i) zdaniem, te osoby lub ich spadkobiercy:

Zwolennicy reprivatyzacji mienia żydowskiego przeważają nad jej przeciwnikami we wszystkich grupach społeczno-demograficznych. Popiera ją (na ogół w postaci wypłaty odszkodowań) większość respondentów identyfikujących się z lewicą (ogółem 68%), ale także ponad połowa badanych deklarujących prawicowe poglądy polityczne (54%). Za reprivatyzacją mienia żydowskiego opowiada się większość zdeklarowanych wyborców komitetów startujących w zbliżających się wyborach i mających największe szanse na wprowadzenie swoich przedstawicieli do Sejmu.

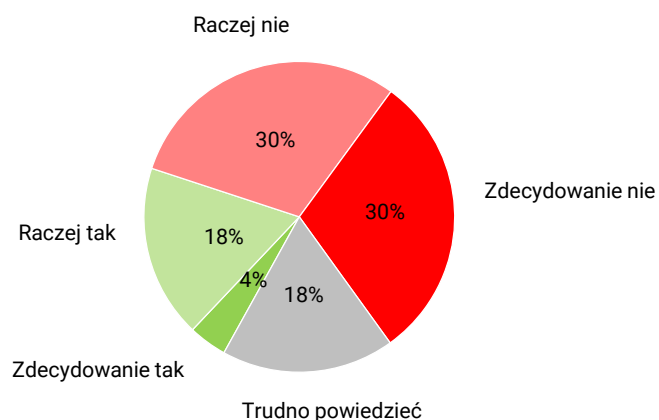
TABELA 5

Potencjalne elektoraty	W czasie wojny wielu obywateli polskich narodowości żydowskiej zginęło. Inni wyemigrowali pozostawiając na terenie Polski swój dawny majątek (nieruchomości). Czy, Pana(i) zdaniem, te osoby lub ich spadkobiercy:			
	powinni otrzymać swój dawny majątek	powinni otrzymać za swój majątek rekompensatę/ odszkodowanie	nie powinni dostać żadnej rekompensaty/ odszkodowania	Trudno powiedzieć
	w procentach			
KW Prawo i Sprawiedliwość (Prawo i Sprawiedliwość, Solidarna Polska, Porozumienie)	11	42	30	17
KKW Koalicja Obywatelska PO .N IPL Zieloni (Platforma Obywatelska, Nowoczesna, Inicjatywa Polska, Zieloni)	8	58	19	15
KW Sojusz Lewicy Demokratycznej (Lewica – Sojusz Lewicy Demokratycznej, Wiosna, Lewica Razem)	7	58	22	13
KW Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL-Koalicja Polska – Polskie Stronnictwo Ludowe, Kukiz'15)	7	63	11	19

W kontekście ustawy 447 najczęściej emocji politycznych budzi kwestia tzw. mienia bezspadkowego – pożydowskich majątków, które nie mają spadkobierców. Wprawdzie większość Polaków popiera wypłacanie odszkodowań (rzadziej zwrot w naturze) właścicielom pozostawionych w naszym kraju pożydowskich majątków lub ich spadkobiercom, jednak większość (60%) jest przeciwna wypłacie odszkodowań za pozostawione mienie bezspadkowe organizacjom zrzeszającym ofiary Holocaustu.

CBOS

RYS. 6. Duża część pożydowskich majątków to mienie, które nie ma spadkobierców. Czy w związku z tym, aby zadośćuczynić żydowskim ofiarom wojny, Polska powinna wypłacać odszkodowania za pozostawione mienie bezspadkowe organizacjom zrzeszającym ofiary Holocaustu?

Sprzeciw wobec wypłaty rekompensat organizacjom zrzeszającym ofiary Holocaustu przeważa we wszystkich grupach społeczno-demograficznych, z wyjątkiem najmłodszych respondentów – do 24 roku życia, wśród których poparcie dla tego pomysłu wyraża 45%, dezaprobatę zaś – 40%.

Przeciwni wypłaceniu organizacjom zrzeszającym ofiary Holocaustu odszkodowań za pozostawione w Polsce mienie bezspadkowe są badani identyfikujący się z prawicą (73%), ale także ponad połowa osób deklarujących lewicowe poglądy polityczne (53%). Sprzeciw przeważa także w elektoratach wszystkich analizowanych komitetów wyborczych.

TABELA 6

Potencjalne elektoraty	Duża część żydowskich majątków to mienie, które nie ma spadkobierców. Czy w związku z tym, aby zadośćuczynić żydowskiemu ofiarom wojny, Polska powinna wypłacać odszkodowania za pozostawione mienie bezspadkowe organizacjom zrzeszającym ofiary Holocaustu?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
KW Prawo i Sprawiedliwość (Prawo i Sprawiedliwość, Solidarna Polska, Porozumienie)	20	65	15
KKW Koalicja Obywatelska PO .N IPL Zieloni (Platforma Obywatelska, Nowoczesna, Inicjatywa Polska, Zieloni)	22	58	20
KW Sojusz Lewicy Demokratycznej (Lewica – Sojusz Lewicy Demokratycznej, Wiosna, Lewica Razem)	28	51	21
KW Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL – Koalicja Polska – Polskie Stronnictwo Ludowe, Kukiz'15)	24	55	21

***

Polacy są podzieleni w kwestii przeprowadzenia reprivatyzacji: odsetek jej zwolenników jest obecnie zbliżony do odsetka jej przeciwników. Przeważa opinia, że krąg osób uprawnionych do reprivatyzacji powinien być ograniczony do osób, które obecnie są obywatelami Polski. Jednocześnie jednak ponad połowa badanych uważa, że osoby narodowości żydowskiej, które w momencie utraty mienia były polskimi obywatelami, lub ich spadkobiercy powinni otrzymać odszkodowanie za swoją własność (rzadziej zwrot w naturze). Zarazem większość ankietowanych krytycznie odnosi się do ewentualnych wypłat organizacjom zrzeszającym ofiary Holocaustu odszkodowań za pozostawione w Polsce mienie bezspadkowe.

W ubiegłych latach pozytywnemu stosunkowi do reprivatyzacji sprzyjały prawicowe poglądy polityczne. Obecnie odsetek zwolenników jej przeprowadzenia wśród osób o orientacji prawicowej jest taki sam jak wśród badanych o orientacji lewicowej, zaś odsetek przeciwników reprivatyzacji nawet nieco wyższy.

Opracowała

Beata Roguska